

Druhý krok cesty: Proměnění Páně na hoře (Mt 17,1–9)

2. neděle postní

LECTIO

Slova svatého evangelia podle Matouše.

Ježíš vzal s sebou Petra, Jakuba a jeho bratra Jana a vyvedl je na vysokou horu, aby byli sami. A byl před nimi proměněn: jeho tvář zazářila jako slunce a jeho oděv zbělel jako světlo. A hle – ukázal se jim Mojžíš a Eliáš, jak s ním rozmlouvají.

Petr se ujal slova a řekl Ježíšovi: „Pane, je dobře, že jsme tady. Chceš-li, postavím tu tři stany: jeden tobě, jeden Mojžíšovi a jeden Eliášovi.“

Když ještě mluvil, zastínil je najednou světlý oblak, a hle - z oblaku se ozval hlas: „To je můj milovaný Syn, v něm mám zalíbení; toho poslouchejte!“ Jak to učedníci uslyšeli, padli tváří k zemi a velmi se báli.

Ježíš přistoupil, dotkl se jich a řekl: „Vstaňte, nebojte se!“ Pozdvihli oči a neviděli nikoho, jen samotného Ježíše. Když sestupovali z hory, přikázal jim Ježíš: „Nikomu o tom vidění neříkejte, dokud nebude Syn člověka vzkříšen z mrtvých.“

MEDITATIO

Dotýkáme se okamžiku, kdy člověk začne vnímat jednotlivé ztráty svého života. Touhy, které člověk nese, potřebují vždy znovu očistění, prohloubení, osvědčení. Od duchovního upřímného afektu k trvale plodnému duchovnímu efektu je dlouhá cesta. Bůh dává počáteční milost, která člověka vždy znovu pohne k tomu, aby chtěl něco se svým životem dělat. Jeho touha po obrácení, vůle změnit život a vstoupit do životního vztahu s Bohem v Kristu začíná praxí vzývání Boha, modlitby a prvních zkušeností s těmi, kteří se s milostí Boží pokoušejí o něco podobného. Začne se jich dotýkat křesťanský duch. Být na cestě k Velikonocům a přijmout nově Krista v eucharistii znamená důkladně si projít nejzákladnější katechezi, kterou katechumen musí mít v sobě stejně, jako když nechává v sobě proudit svoji krev.

V naší meditaci se staňme opět katechumeny, kterým je určeno Ježíšovo zvěstování jeho smrti a jeho vzkříšení, které vyvolává zděšení. Zděšení, které je silnější než zděšení lidí, kteří se mohli dívat na Gibsonovo *Utrpení Ježíše Krista*. Kříž a smrt neznamenají konec, nýbrž jsou průchodem ke slávě. Nechceme se jenom dívat, ale zároveň prosit o sílu jít po této cestě.

Petr, Jakub a Jan viděli Ježíšovu slávu a zjevení Boha Otce. Můžeme spolu s nimi vidět dvě prozářené starozákonní postavy – Mojžíše, Eliáše – a postavu samotného Ježíše.

1. Zjevení proměny Mojžíše

Odpovědi na naše ztráty můžeme hledat v tradici, ve zkušenosti těch, kteří nás předcházeli ve zkušenosti víry. To nám ukazuje postava Mojžíše. Mojžíš představuje novou skutečnost rozvinutější víry, která nachází svoji formu vyjádření v tradici – v tom, co se předává z generace na generaci. Mojžíšova náboženská zkušenost vychází z komunitní citlivosti celého Izraele, uchovávané po generace v izraelském národě. Její hloubka a jedinečnost je vyjádřena biblickým výrazem „tváří v tvář Bohu“.

Mojžíš má jisté předpochopení Boha a dějin. Izraelský lid je lidem vyvoleným, otroctví není oním životem podle zaslíbení Božího. Příběh, v němž Mojžíš zabíjí Egypťana, aby pomohl svému soukmenovci, je význačný: Bůh nechce Mojžíšovo nasazení pro určitý druh spravedlnosti, chce, aby zanechal lidu plnou zkušenost osvobození. Chce, aby viděli úplné zničení egyptského vojska v Rudém moři „s jezdci i jejich vozy“. Jen tak bude síla zničena

slabostí, válečné zbraně nemohoucností, která otevírá naprostou důvěru a zdůvěření se. Tímto způsobem se zjeví absolutní vláda jediného Boha a přinese jako výsledek věčnou smlouvu. Je žádoucí, aby se tato zkušenost stala zkušeností celého lidu a aby Mojžíš mohl nalézt místo, kde se bude moci vírou plně přimknout k Bohu: když odloží své sandály, poté, co odloží důležitost své osoby, stává se Mojžíš prorokem Nejvyššího. Je tím, kdo je poslán Bohem, pak může všechno. Mojžíšův životní příběh ukazuje na to, že neexistuje sebe-poslání, sebe-vyslání. I Mojžíš se stává svým způsobem otcem víry.

Boží dílo je z jedné strany *institucí*, skutečností hluboce lidskou a dějinnou, odvozující se od tradice. Prvotní církev, jako i Kristus sám, přijala institucionálně zakotvené prvky starozákonního Božího zjevení. Starozákonní smlouva nebyla nikdy odvolána, proto budou mít křesťané vždy mimořádný vztah k Židům a budou je vždy odlišovat od ostatních náboženství. Někdy se nám zdá, že církev vznikla sesláním Ducha svatého o Letnicích, kdy byli všichni učedníci naplněni silou shůry. Budova církve, do které vstoupil Duch, však již byla připravena předem vyvolením Izraele (křtem Janovým), podobně jako vtělení bylo připraveno vyvolením Marie, Matky Boží. Samotná „nejzáračnější“ událost církve, slavení eucharistie, měla svoji dokonalou formu (*typos*) i vnitřní dynamiku (*dynamis*) v židovské liturgii. Struktura *předsvatodušní* podoby církve a pozoruhodný život Zákona v *poletniční* církvi ukazují ne na pouhou setrvačnost, ale na logiku Božího působení. Novozákonní smlouva je představena jako bezprostřední pokračování starozákonní smlouvy. Hierarchická struktura je připravena Ježíšovým vyvolením Dvanácti, s pohledem na dvanáct izraelských kmenů. Již Nový zákon je svědkem vytváření pravidel a kánonů. Ale zároveň nechtěl říci poslední slovo. S odstupem času, až z pohledu druhého a třetího století, můžeme vidět, které prvky novozákonního rozvoje tradice se staly určující pro život církve a které dostaly jinou funkci. Byly to pozdější *události*, které opět vstoupily do stavby institucionální církve, o nichž rozhodovali nositelé tradice, zda a za jakých okolností jsou ortodoxní, to jest duchovně plodné a autenticky životné.

Podoba víry a našeho náboženského života k nám přichází v tradiční podobě – Bůh stojí za ní svojí věrností, ale i ona potřebuje rozzářením, proměnou, kterou dává zmrtvýchvstalý Kristus uprostřed nás.

2. Zjevení proměny Eliáše

Na naše ztráty můžeme hledat odpověď v nečekané Boží odpovědi, kterou nám může přiblížit prorok Eliáš. Prorok Eliáš patří k originálním a stále živým postavám jak v židovství, tak v křesťanství – především v mnišství. Jeho slova „živý je Hospodin, před jehož tváří dnes stojím“ ukazují na charismatickou podobu křesťanského života. Boží dílo je událostí, darem, charizmatem. Je vyjádřeno formou nečekaných a nenaplanovatelných událostí. Bůh je ten, kdo hovoří tichým hlasem: „Po zemětřesení oheň, ale Hospodin ani v tom ohni nebyl. Po ohni hlas tichý, jemný. Jakmile jej Eliáš uslyšel, zavinul si tvář pláštěm, vyšel a postavil se u vchodu do jeskyně. Tu mu hlas pravil: „Co tu chceš, Eliáši?“ Odpověděl: „Velice jsem horlil pro Hospodina, Boha zástupů, protože Izraelci opustili tvou smlouvu, tvé oltáře zbořili a tvé proroky povraždili mečem. Zbývám už jen sám, avšak i mně ukládají o život, jak by mě o něj připravili.“

Hospodin mu řekl: „Jdi, vrať se svou cestou k damašské poušti.“ (*IKrál 19,13–15*) Radikální zřeknutí se předcházejícího – odchází na poušť žít v samotě a mlčení. „Eliáš mezitím vystoupil na vrchol Karmelu, sehnul se k zemi a vtiskl si tvář mezi kolena.“ (*IKrál 18,42*).

Nastolením tohoto nečekaného se přerušuje to, na co jsme byli doposud zvyklí. Ať už proto, že to chceme – to je církev reformující se, nebo dokonce i když to nechceme, někdy i proti naší vůli, vlivem dějinných prozřetelnostních okolností. Bůh sám působí neomezenou mocí mimo instituce, které On sám založil. Projevuje se jako ten, kdo má svrchovanou moc. Početí Krista se uskutečňuje mimo přímou dynastii Davidova rodu, ale je událostí andělova

zvěstování, Panny Marie a Ducha. Jeho služba se rozšiřuje mimo Jeruzalém a Judeu, „vláda a moc“ vzkříšeného Spasitele přesahuje a šíří se daleko za hranice Jeruzaléma. Podobně i původ apoštolské činnosti Pavla je nezávislý na institucionálním apoštolátu Dvanácti, je zakotven v zázračné události jeho osobního obrácení. Pohané jsou obráceni nezávisle na izraelském národě. Bůh sám působí, kdy a jak chce, působí v různých událostech. Když chce projevit svoji božskou moc, není vůbec na člověku závislý. Ježíš je zcela svrchovaný a svobodný. A v církvi se tento prvek vždy uchoval prostřednictvím primátu svobody duchovního vedení neseného zásadou priority konkrétního nad obecným, prostřednictvím charizmatických osobností, teologickou pluralitou a rozvojem místních tradic.

Ale i vynikající charizma je odkázáno na živého Krista, který je uprostřed společenství přítomen uprostřed věřících.

3. Proměna Ježíšova

Základní ztrátou je však naše umírání a smrt. Smrt není tak strašná jako čekání na ni. Přiblížit nám to může postava Joba – prototyp člověka. V ní nenacházíme již kategorie zkušenosti osobní víry, spojené s dějinami. Job je člověk – není ani prorokem, není ani poslán na žádnou misi, ani není žádán o nic zvláštního. Job je člověk, který ve své žité lidskosti, v běhu událostí, které nemohou jít lépe, i v těch událostech, které nemohou jít hůř, objevuje zdroj, jediný zdroj všeho. Vždyť Bůh je nade všechno dobro, Bůh je nade všechno zlo, Bůh je nade všechna vysvětlování. Neexistuje vysvětlení ani toho, proč veškeré dobro dostáváme, ani toho, proč všechno zlo musíme snášet, není to vysvětlitelné ani z toho, jak jsme dobří nebo jak jsme zlí. Job představuje víru jako univerzální zkušenost absolutního tajemství před životem, který člověka přesahuje. Události, které představuje Job, jsou pozváním k *apofatické* víře, jak říkají teologové na Východě, k víře, která mlčí, ale která dosahuje ještě hlubšího přílnutí než víra, která neustále hledá odůvodnění: i když se Bůh vzdaluje, roste důvěra v Boží prozřetelnost. Job představuje v Písmu model víry, která je zkoušená, model, jak je možné věřit Bohu univerzálním způsobem. Být člověkem víry znamená ocitnout se před velkými otázkami života, smrti, spravedlnosti, utrpení nevinných. Věřit znamená zvítězit nad argumenty ne-víry, nad důvody rozumu proti důvěře v Boha, ale zvítězit ne argumenty, ale láskou. Člověk jako nové stvoření svědčí, že láska osvětluje myšlení a že ho sjednocuje v dynamice vztahu, který přináší spásu.

Zůstane vždy něco jako obětovat Izáka, zůstane vždy něco jako vyjít z Egypta: ale nová skutečnost víry se bude muset jednou střetnout se samotným symbolem člověka starého: se smrtí.

Poslední slovo Joba bude jediným slovem Kristovým: zkušenost víry zůstane spojená s paschou, s přechodem Rudým mořem. Smrt Krista a prázdný hrob zjevují jinou oblast víry: Bůh, který nás stvořil ke svému obrazu, bude triumfovat láskou a také my budeme triumfovat nad zlem láskou. Lidskému utrpení nedává a ani nedá Bůh vysvětlení. Dává svého Syna, který umírá na kříži. Nový člověk přechází od víry, která myslí, k víře, jež miluje, a v lásce se setkává s Bohem, který miluje.

Láska, výraz, který jen plnějším způsobem opisuje víru, je vlastní tomu, co je nejvíce *osobní*, jak se nejosobněji žije, a zároveň je to zkušenost stále méně *individualistická*. Nadto láska má vždy znaky osobní a pospolitě, komunitní. Můžeme říci, že láska je onou novou skutečností, kterou víra s sebou vždy přináší. Láska je novou skutečností nejen jako kvalita mezilidských vztahů, ale také jako výraz touhy po univerzální spáse.

Domníváme se, že nová skutečnost víry, spojená s osobním životem a s životem lidí v církvi, je vlastní Nový zákon. Těmito slovy chceme ozřejmit dvojí pohled víry na člověka, který je zároveň osobou a zároveň společenstvím, protože i Bůh je zároveň jediným Bohem a zároveň Jediným v Trojici osob.

Kristus přišel, aby nám zjevil, jak žít tuto novou skutečnost jako lidská osoba a jako lidské společenství: žít jako děti Otce a jako bratři a sestry, kteří přijali dar Ducha svatého. Církev má v celistvosti nové skutečnosti zvláštní význam: Je obrazem Nejsvětější Trojice, který volá člověka, aby se stal účastným tajemství lásky Tří osob, a to v životě osobních vztahů.

ORATIO

Bože, ty k nám mluvíš skrze svého milovaného Syna a přikazuješ nám, abychom ho poslouchali; živ nás tedy svým slovem a očisťuj naše nitro, abychom se mohli radovat z patření na tvou slávu. Skrze tvého Syna Ježíše Krista, našeho Pána, neboť on s tebou v jednotě Ducha svatého žije a kraluje po všechny věky věků.

Chceme se dívat na našeho nebeského Otce, který nám na svém Synu zjevuje smysl Zákona i Proroků. Když připravoval učedníky na Ježíšovu smrt, ukázal jim mezi Mojžíšem a Eliášem slávu svého Syna, aby je poučil, že utrpením a smrtí se vstupuje do slávy vzkříšení (z preface pro 2. neděli postní).

Pane, smiluj se. Pane, smiluj se. Pane, smiluj se. Kyrie eleison. Gospodi pomiluj. To je modlitba, která se stále vynořuje z hlouby našeho bytí a probourává se zdmi našeho cynismu. Bez této modlitby není možné do plodného prožívání mše svaté vstoupit. Ano, jsme hříšníci, beznadějní hříšníci – s podivnou směsicí zoufalství a naděje. Je v nás něco, co chce zapomenout, je v nás zároveň něco, co chce v nás všechno osvětlit, projasnit. Je třeba se čas od času postavit tváří v tvář tomu, co je určeno k proměně.

Mojžíš a Eliáš mluvili o smrti, kterou měl Ježíš podstoupit v Jeruzalémě.

Z nebe se ozval Otcův hlas: To je můj milovaný Syn, v něm mám zalíbení; toho poslouvejte.

Nikomu o tom vidění neříkejte, dokud nebude Syn člověka vzkříšen z mrtvých.

Pán ukazuje svou slávu před svědky, které si vybral. A jeho tělo, které má stejnou podobu jako tělo ostatních lidí, září takovým jasem, že jeho tvář vypadá jako slunce a šat se svou bělostí podobá sněhu. Při tomto proměnění šlo především o to, aby se srdce učedníků nepohoršilo nad křížem a aby ponížení dobrovolného utrpení neotřásl vírou těch, kterým byla zjevena jedinečnost skryté důstojnosti.

Ať se tedy hlásáním svatého evangelia upevňuje víra všech a nikdo ať se nestydí za Kristův kříž, jímž byl svět vykoupen. Ať se také nikdo nebojí trpět pro spravedlnost ani ať neztrácí naději ve slíbenou odměnu. Protože skrze námahu se přichází k odpočinku a skrze smrt k životu.

Vždyť Kristus vzal na sebe všechnu naši lidskou slabost. Jestliže tedy vytrváme v jeho víře a lásce, i my přemůžeme, co on přemohl, a dostaneme, co přislíbil.

A tak ať už máme zachovávat přikázání nebo snášet protivenství, vždy ať nám v uších zní přítom hlas Otce, který řekl: To je můj milovaný Syn, v něm mám zalíbení; toho poslouvejte. *(Z kázání svatého Lva Velikého, papeže, in PS 51,3–4)*

CONTEMPLATIO

Vděčnost za ztráty

Co se nás v životě nejvíce dotýká, jsou ztráty. Ona litanie „ztrát“, to je modlitba, kterou každý může lehce stvořit: Malé dítě ztrácí bezpečí matčina lůna, sotva se narodí. Prvňáček, který jde do školy, ztrácí bezpečí a jistotu zázemí rodiny a vydává se do neznáma. Když se rozhodneme k nějakému životnímu stavu, ztrácíme možnost výběru. Když se přiblíží stáří, vnímáme, jak slábneme nemocí a starobou, ztrácíme fyzickou a nezřídka i duševní svěžest a nezávislost. Ale

je ještě tolik jiných, často bolestnějších zrát: ztratíme důvěrnost vztahu, ztrácíme pocit bezpečí, když se střetneme s násilím, ztrácíme optimismus, když se nás dotkne zneužití či necitlivé zacházení, ztrácíme lásku, když nás opouští, ztrácíme děti, vlast, majetek, když se nás dotkne smrt, přírodní katastrofa, nespravedlnost. Těžce neseme ztrátu našich snů a nadějí – doufali jsme, že si nás druzí budou moci vážit, že budeme hluboce milováni, že najdeme porozumění, že budeme schopni být tolerantní, starostliví, že uneseme náš život, že nebudeme schopni druhým ublížit. A najednou se v nás všechny ztráty začnou hromadit a začne se z nás vytrácet duch, duch svobody a hodnověrnosti. Jsme blízko tomu, že si přestaneme vážit sami sebe, zdá se nám, že nejen ztrácíme jednotlivé věci, ale že se ztrácíme. A že život nemá smysl. Možná, že na chvíli nebo i na dlouhou dobu jsme ochotni něco „hrát“, nevšímat si toho, dělat, že se vlastně nic neděje, utíkat (do práce, zábavy, lhostejnosti, agresivity...). A pak si najednou všimneme, že se v našem srdci zakoření „závist“, vztek, nepřejčnost, nevraživost... Všimneme si, že v nás vyhasla naděje, že nevěříme, že by se v nás ještě něco mohlo rozehrát, že chceme náš život vydržet, a navíc to tolik bolí, když vidíme, že jsou kolem nás ti, kterým se daří, kteří mají svoje sny, kteří cítí svůj život, vnímají jej. A my už ne, přestaneme vnímat život jako chuť, jako něco přitažlivého. V našem srdci je žluč.

Nemusíme se nutit do výčtu ztrát, nemusíme si za každou cenu vymýšlet, že se nás toto všechno týká nebo může týkat. Je čas však věci před sebou přestat maskovat, dávat vinu druhým, vymlouvat se, utíkat do málo užitečné činnosti. Je však dobré se slzou a lítostí se dotknout něčeho, co je součástí naší životní cesty. Oplakávat znamená dovolit všem různým podobám našich ztrát, aby v nás na kousky roztrhaly falešný pocit jistoty a bezpečí, a přiblížit se k podobě naší zlomenosti, toho, co cítíme, že se v nás láme. Dotknout se toho, že v našem životě není nic jistého, jasného nebo zřejmého, ale všechno se stále posouvá a mění.

Co nás skutečně ohrožuje, je zášť, zášť, která je důsledkem naší neschopnosti přecíst naše „ztráty“ (a znovu si připomeňme – život žádného člověka není vyňat z tohoto „ztrácení“, má jen různé podoby, intenzity, načasování, sled, když se zaposloucháme do utrpení kolem nás, nemusíme být vůbec příliš bystrými pozorovateli, stačí jen trochu pootevřít oči a uši!), přecíst je tedy tak, že s žádnou ztrátou nespojíme sebe definitivním způsobem, to jest, že naše ztráty ztotožníme s největší životní lží, která je zcela zaměřena proti smyslu Kristova kříže – totiž, že nás Bůh opustil. Nebo jinak řečeno – že máme v Božích očích pouze tu cenu, jakou si sami přisuzujeme, jak sami sebe nahlížíme – totiž že nás Bůh může milovat jenom proto, že si to přece jen zasloužíme a přisoudíme Bohu naše lidská měřítko, že Bůh se stane naší projekcí. Zášť vzniká tam, kde se stavíme na Boží místo a zbavujeme svobody Boha, sebe i druhé. Je to velmi snadné, když ztratíme iluze, když se zlobíme, zahořkneme a když se nás zmocní zášť vůči sobě samým, druhým, Bohu. Život mě podvedl, nemám budoucnost, nemám v co doufat. Musím aspoň uhájit to, co mi zbylo, tak, abych nepřišel o všechno. Přestaneme poznávat sami sebe – tím, jak je naše paměť zahlcená, jak uchovává jediné ty vzpomínky, které mě zranily, způsobily bolest nebo vyvolávají ve mně stálý stav podezřívavosti. Stačí málo, a živíme je v sobě. Stačí často jediné slovíčko, a nepřijaté ztráty nás začnou drásat pocitem žárlivosti, podezření, ublíženosti, rodí se v nás pomsta nebo chceme přitáhnout pozornost falešným naříkáním. Zmocňuje se nás fatalismus, pesimistická osudovost, z které není návratu, která se stále opakuje a prohlubuje se tím, jak člověk stárne a je konfrontován s tím, jak jsme neschopni milovat zralou a skutečnou láskou, jak do nás vstupuje zřetelněji vnímání toho, jak jsme málo svobodní a jak z důvodů různých závislostí poznáváme, že náš život není svobodný, a proto se rozpadají naše vztahy a jistoty, často doprovázené tíživou skutečností domácího násilí a násilných postojů, které jsme dříve více tajili, ale které se dnes stávají zásadním tématem rozhovorů.

Kde se v nás může zrodit ono tiché slovo, které rozhoduje o tom, jestli náš život bude mít novou chuť, ovzduší, harmonii, pokoj, radost? Kde se může zrodit naše celoživotní „děkuji“, děkuji za tento život, jsem za něj vděčný? Jak najdeme naši osobní cestu k eucharistii –

díkovzdání? Eucharistie není nic jiného než silný, vše pronikající pocit vděčnosti za život a v životě, pravý opak zášti. Není to vlastně nelidské – ponoukat k tomu, abychom v životních ztrátách hledali cestu k životnímu naplnění? K tomu, že v nás zazní opět nový životní tón, radost z hudby života? Něco, co nás okouzluje a čeho si v sobě můžeme vážit více než všech životních ztrát, kterých se nám dostalo, které jsme my sami plně nebo částečně způsobili? Něco, co si nemůžeme dát sami?